

Stranka je i dalje živa

Article by Jan-Werner Müller

September 28, 2021

Globalna istraživanja pokazuju da se od svih profesija najmanje vjeruje političarima. Čak bankari i rukovodioci oglašavanja ulivaju više vjere dok novinari jedva da imaju bolje rezultate. Neki misle da nam je bez političara i bolje, dok napredak tehnologije stvar čini sve izvodljivijom. Iako su neki političari-populisti prihvatili ovaj odnos nepovjerenja, politički filozof Jan-Verner Miler upozorava da je takva osnova rđava za demokratiju. Ključ zdrave demokratije nije u uklanjanju političara i novinara, već u izgradnji i održavanju otvorenog, kreativnog i dinamičnog građanskog društva.

Zeleni evropski žurnal: Nazvali ste političke stranke i medije „kritičnom infrastrukturom demokratije“. Šta ste mislili pod time?

Jan-Verner Miler: Kritična infrastruktura demokratije tiče se osnovnih političkih prava kao što su pravo na okupljanje, sloboda govora i sloboda udruživanja i okviru ovih prava uloga moćnih posrednika poput političkih partija i medija je u olakšavanju njihove upotrebe a posebno u pojačavanju njihovog uticaja. To je nešto slično fizičkoj infrastrukturi po tome što građani na taj način dopiru jedni do drugih.

Na koji onda način stranke doprinose tome?

Političke stranke nude prikaz društva, a pogotovo njegovih osnovnih sukoba i raskola. Ali nije da oni mehanički prenose nešto što već postoji u društvu nego je to mnogo dinamičniji i kreativniji proces. Stranke, kako je to rekla politička teoretičarka Nensi Rozenblum, svjesno sceniraju sukob. E sada, ovdje bi mogli tvrditi da to rade i društveni pokreti a u stvari, to rade i mnogi drugi učesnici. Razlika je u tome što stranke takođe za cilj imaju da se domognu poluga moći.

Ove dinamike nisu međusobno isključive, društveni pokreti utiču na, a ponekad čak i postaju stranke ali opet, stranke su važnije nego što često pretpostavljamo. Mnogi akademici, često ljevičari, imaju snažan antistranački stav. Oni misle da stranke u srži ne predstavljaju glasače, da su potencijalno oligarhijske strukture, da povećavaju nejednakost i tako dalje. U pojedinim zemljama, ponekad opravdano, mnogi ljudi dijele ovaj antistranački animus. Ipak, savremena predstavnička demokratija ne može funkcionisati bez pravih stranaka.

Šta su to „prave“ stranke? Stranke trebaju da nude pluralizam, i u unutrašnjem i u spoljašnjem smislu. U idealnom slučaju stranke bi trebale biti regulisane tako da obezbjeđuju značajan nivo unutrašnjeg pluralizma. Ne beskonačan pluralizam, jer neko postaje članom upravo zato što vjeruje u određene principe. Ali nijedan princip se ne

primjenjuje sam od sebe. Čak i uz posvećenost dubljem razumijevanju slobode ili zaštite životne sredine na primjer, uvijek se nadalje ima raspraviti o tome kako primijeniti principe u određenom kontekstu, kako se različiti principi poklapaju i koje vrste kompromisa su prihvatljive.

Prednost ovih procesa je u tome što se njihovi učesnici polako naviknu na ideju da oni koji se nađu na gubitničkoj strani mogu i da prihvate taj ishod. Kada su ispoštovane odgovarajuće procedure i kada su svi imali priliku da se izjasne, gubitnici mogu prihvatiti da bi druga strana mogla biti u pravu. Odbijanje Donalda Trampa da prihvati ishod američkih predsjedničkih izbora 2020. godine i ono što je uslijedilo, podsjetnik je na važnu ulogu koju gubitnici imaju u demokratiji. Štaviše, interne rasprave proizvode nove perspektive, iznose empirijske dokaze i omogućavaju većem broju ljudi da govore o svojim proživljenim iskustvima. Ništa od ovoga se ne može dogoditi u strankama u kojima je samo jedna osoba glavna.

Mnogi stranački pejzaži su uzdrmani u posljednjoj deceniji. Razne političke snage se sve više deklarišu kao pokreti. Pokret pet zvjezdica u Italiji je možda najistaknutiji među njima. Šta uspon partija-pokreta govori o današnjoj demokratiji?

Pojava novih učesnika i institucija je u suštini dobra stvar. Neki ljudi vole da se žale da ima previše starih stranaka, da je sistem okoštao i da smo suočeni sa „krizom predstavljanja“. Ali opet, ljudi su krizom nazvali i to kada su se stranke poput Podemosa i Sirize pojavile u Španiji i Grčkoj i bile optuživane da su „opasni pobunjenici“. Počnete da se pitate šta nije kriza u predstavljanju? Ako se ništa ne promjeni, to je kriza, ako se nešto promjeni, to je onda opet kriza. U teoriji je pozitivno ako je sistem dovoljno otvoren za nove političke aktere. Iako je bilo izvjesnog kukanja zbog pada narodnih stranaka, to nije znak da bilo šta polazi po zlu sa demokratijom.

Međutim, nekim takozvanim stranakama-pokretima nedostaju unutrašnje političke strukture i transparentnost. Neki vjeruju u ono što politički sociolog Paolo Gerbaudo naziva „participacionizmom“. Ovim pokušava objasniti aktivno uključivanje i angažovanje članova stranaka, i to posebno na internetu, gdje je veoma teško procijeniti kako se zapravo donose odluke i šta klikovi zaista znače. Može biti nejasno koja je uloga ovih pristalica osim nekog klika tu i tamo i prihvatanja svega što kaže Veliki vođa.

*„Političke stranke nude prikaz društva,
pogotovo njegovih osnovnih sukoba i raskola.“*

Nazvati sebe pokretom u drugim slučajevima su samo odnosi sa javnošću. Kada je Sebastijan Kurc preoblikovao Austrijsku narodnu stranku nazvao ju je pokretom, ali to je ista stara partija samo više podređena lideru koji ima visoku svijest o moći. Makronova Republika naprijed je i dalje stranka, ne postoji ništa što bi opravdalo da se smatra pokretom. Italijanski Pokret pet zvjezdica je vjerovatno najradikalniji pokušaj raskida i sa partijskom formom i sa profesionalnim medijima (koje je njihov vođa Bepe Grilo uvijek označavao kao korumpirane) ali i oni sve više podsjećaju na tradicionalnu stranku. U tome možete pronaći dobro ili loše ali to potvrđuje da oni koji prave veliku pompu oko toga da su

pokret često završe kao obične stranke.

Društvene veze koje su nekad povezivale stranke nisu više tako jake. Odražava li i dalje partijska forma raznolikost savremenog društva?

Jasno je da će temeljne promjene u društvu imati posljedice po partije i partijski sistem pa i po opšti institucionalni oblik koje stranke zauzimaju. Žudnja za povratkom u pedesete ili šezdesete kada su društveni identiteti češće prenosili u velike narodne partije nije produktivna. To se neće ponovo dogoditi.

Oblici angažovanja bi se mogli promijeniti i iako ljudi nemaju doživotna članstva kao nekada, preuranjeno bi bilo objavljivati da u „stranci nema više života“. Da ste nekom prije 15 godina rekli da će Nepokorna Francuska (ljevičarska stranka Žan-Luk Melenšona) sreći pola miliona pristalica ili da će Laburistička stranka Džeremi Korbina u Velikoj Britaniji dostići pola miliona članova, teško da bi vam povjerovali. Ljudi su i dalje voljni da se pridruže strankama i angažuju na ovaj ili onaj način.

Our latest edition: Democracy Ever After? Perspectives on Power and Representation is out now.

It is available to read online & order straight to your door.

[READ & Order](#)

Vratimo se na ideju „kritične infrastrukture“. Da li politički sistemi moraju više da razmišljaju o regulisanju stranaka kako bi zadržali zdravu, pluralističku demokratiju?

Mnogo toga počinje kod finansiranja stranaka. Evropljani vole da podignu nos prema Sjedinjenim Američkim Državama jer misle da je potrošnja od 14 milijardi dolara na savezne izborne kampanje opscena i, stvarno i jeste. Ali ako se pomno pogleda kako različite evropske zemlje regulišu svoje sisteme, sa normativne tačke gledišta situacija nije mnogo bolja. Brojevi su manji, ali i dalje postoji nejednakost, nepravda i tamni novac. Razmislite o tome šta znače poreski odbici, siromašni u suštini subvencionišu političke sklonosti bogatih. Moj predlog, koji je u skladu sa mišljenjem niza naučnika i akademika, jeste da bi svi trebali imati vaučer jednake vrijednosti koji bi mogli potrošiti na kritičnu infrastrukturu demokratije.

Koja je uloga medija, posebno tradicionalnih, u političkom životu?

Medijski sistemi funkcionišu različito, pa nisu sve kritične infrastrukture iste. Bi-Bi-Si u Velikoj Britaniji se naravno razlikuje od njihove visoko komercijalizovane infrastrukture koja je opet drugačija od medijskog pejzaža u zemljama poput Mađarske ili Poljske u kojima je pluralizam drastično smanjen. Ipak, jedna od primarnih obaveza novinarstva je da informiše građane o predstavljanju koje nude političke partije i da im do određene granice o tome i sudi.

Između ostalog, nema ništa lošeg u tome kad novinari ili medijske institucije zauzmu stav. Skloni smo zaboraviti da su mnoge socijalističke partije nekada imale svoje novine, kao i da

mnogi lideri nisu nastali iz sindikalnog pokreta nego iz novinarstva. Zauzeti stav ne znači izmišljati laži poput Foks Njuza iz SAD-a, već tumačiti i izvještavati o svijetu sa određene tačke gledišta. Sve dok svi otprilike znaju šta dobijaju, odakle to nešto dolazi i zašto izgleda tako kako izgleda, nema ništa lošeg u tome. I pored ovoga postoji dovoljno prostora za regulaciju u smislu ne podsticanja nasilja, ne širenja dezinformacija i ne ocrnjivanja određenih grupa kako to rade desničarski populističari. Regulacija može da postoji zajedno sa otvorenim sistemom koji podstiče kreativnost i dinamičnu dimenziju demokratije mnogo jasnije nego danas.

Za razliku od tradicionalnih medija, društvene mreže nude direktnu vezu između korisnika i političara, stručnjaka iz određenih oblasti i influensera. Kako društvene mreže mijenjaju našu demokratsku politiku?

Društvenim mrežama se takođe upravlja, samo na veoma netransparentan način. Možda se ta veza između društvenih mreža i populizma čini direktnom ili makar srodnom ali, to je iluzija. Kompanije koje upravljaju društvenim mrežama su, poput tradicionalnih medija, posrednici. One su takođe dio kritične infrastrukture naših demokratija.

Naravno, ove kompanije su prve rekle da se samo bave „povezivanjem ljudi“, da neće zauzimati stav kao i da im je brisanje naloga predsjednika Sjedinjenih Američkih Država bilo jako neprijatno. Ipak, tehnologija društvenih mreža bi se, baš kao i fizička infrastruktura, mogla postaviti na različite načine. Poslovni modeli i osnovni algoritmi koji utiču na to kako ovi sistemi funkcionišu mogu imati veoma štetne efekte na demokratsku debatu. Trenutno su to crne kutije. Iako je nešto kao potpuna transparentnost iluzija, istraživači moraju biti u stanju da razumiju ove sisteme kako bi procijenili njihove moguće efekte i to nešto što bi se moglo i trebalo promijeniti.

U isto vrijeme ne bih baš rekao da će društvene mreže sigurno štetiti demokratiji. One donose kreativnost i otvorenost a mnogo se toga može reći o pristupu informacijama koje nude. One takođe dozvoljavaju samoimenovanim predstavnicima da postavljaju pitanja koja bi inače bila zanemarena.

#MeToo i #BlackLivesMatter pokreti su mogli narasti toliko koliko su narasli samo putem društvenih mreža.

Ono što je ovdje teško je kako preći sa zastupljenosti na društvenim mrežama na strukturisanu debatu? Sa strankama i tradicionalnim medijima otprilike znamo kako ta debata funkcionise: razmjena tvrdnji, uzvraćanje, kazivanje kada je napad nepravedan itd. Ovakva strukturirana debata je mnogo teža na društvenim mrežama.

Pitanje o vezi između medijskih tehnologija i demokratije se postavljalo i tokom prethodnih medijskih revolucija. Filozof i književni kritičar Valter Bendžamin je tridesetih godina prošlog vijeka slavno tvrdio da baš kao što je kino zamijenilo tradicionalnog glumca filmskom zvijezdom, da je tradicionalnog političara zamijenio diktator. Ja bih odbacio svaki tehnološki determinizam ali ipak, pitanja o vezi između društvenih mreža i demokratije su legitimna.

Šta mislite o sve većim pozivima na demokratske inovacije, poput građanskih skupština?

Skupštine građana su posebno korisne tamo gdje postoji razlog da se vjeruje da će stranke

donositi loše odluke ili da ih uopšte neće donijeti. Kada se radi o smanjenju broja parlamentaraca ili o promjenama izbornog sistema, stranke vjerovatno neće donositi odluke protiv svojih interesa pa različiti oblici odlučivanja imaju smisla. Dva primjera iz Irske, Skupština građana koja je trajala od 2016. do 2017. i referendum o pobačaju iz 2018. oba pokazuju kako se kolektive odluke koje imaju snažan etički element ali koje ne zahtijevaju veliku stručnost mogu efikasno riješiti kroz sveobuhvatnu debatu.

„Svrha izbora ostaje da se na miran način pokaže relativna snaga različitih grupa u društvu“

Međutim, neki žele da idu mnogo dalje i da potpuno zamjene stranačku politiku. Ovo je još jedan znak antistranačkog zamaha i ja tu imam dvije velike zadržke. Prvo, demokratija zavisi od toga da gubitnici znaju šta treba da rade. Kada se izgubi stranačko-politička borba, stranka koristi vrijeme do slijedećih izbora da mobiliše još ljudi i poboljša svoje argumente prije nego li što pokuša ponovo. Ako slučajno odabrani građani donesu neku odluku, nejasno je kako bi se ta odluka mogla izmijeniti. Šta bi gubitnici trebali učiniti i koje bi institucije mogli iskoristiti da ojačaju svoju stranu? Neki tvrdoglavi politikolozi tvrde da se izbori dešavaju u sjenci građanskog rata. Srećom, to nije slučaj u Evropi danas. Stranke su ovdje pogotovo dobre dok ta mogućnost nestaje sa grupama nasumično odabranih građana.

Drugo, dokazi o skupštinama i učešću u njima građana nisu jasni. Neki nalazi pokazuju da skupštine koriste onima koju su već u prednosti. Naravno, kriterijumi za odabir se mogu prilagoditi i nije da će se uvijek pojaviti samo privilegovani, ali svaki oblik koji se udaljava od tradicionalnih stranaka obično obuhvati dobro obrazovane, dobrostojeće ljude sa više vremena i sredstava. Skupštine građana možda imaju svoje mjesto, ali one nisu zamjena za stranačku politiku.

Jan-Werner Müller is Roger Williams Straus Professor of Social Sciences at Princeton University. His books include *What is Populism?*, *Contesting Democracy: Political Ideas in Twentieth- Century Europe*, and *Democracy Rules* (published in summer 2021).

Published September 28, 2021

Article in Montenegrin

Translation available in Armenian, English, French, Polish

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/stranka-je-i-dalje-ziva/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space. Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.